

TUDOMÁNYOS ÉLET / SCIENTIFIC LIFE

Egy tudományos életpálya kacsaringói: Interjú Lengyel Imrével

The twists and turns of a scientific career: Interview with Imre Lengyel

BODNÁR GÁBOR

BODNÁR Gábor: adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar; 6722 Szeged, Kálvária sgt. 1.; bodnar.gabor@eco.u-szeged.hu; <https://orcid.org/0000-0002-8844-4313>

Gábor BODNÁR: senior lecturer, Faculty of Economics and Business Administration, University of Szeged; Kálvária sgt. 1., H-6722 Szeged, Hungary; bodnar.gabor@eco.u-szeged.hu; <https://orcid.org/0000-0002-8844-4313>

A beszélgetés aktualitása,¹ hogy a Magyar Regionális Tudományi Társaság legutóbb Neked adományozta a kétévente odaítélt Regionális Tudományért Díjat, mely rangját tekintve lényegében egy életműdíj. Először a kezdetekről, vagyis a továbbtanulásról, pályaválasztásodról szeretnék kérdezni. Tudományos pályára készültél?

Még az egyetemen sem merült fel bennem, hogy tudományos pályára kerülhetek. Első generációs értelmiségi vagyok, szüleim paraszti származásúak voltak, egy alföldi kis mezővárosban, Mezőberényben születtem és nőttem fel. A nagyszülők mindkét ágon gazdálkodók voltak, kis- vagy középparaszti családnak minősültek. Az ötvenes évek elején mindkét nagyapámat kuláknak nyilvánították, anyai nagyszüleimet deportálták, apai nagyapám pedig gyorsan “odaadta” ingyen az államnak a földjét, hogy békén hagyják. Ez engem annyiban befolyásolt, hogy a szüleim elvesztették a biztosnak tűnő anyagi háttérüket, egy szobakonyhás tanyát béreltek, hat éves koromig én is ott éltem. Egy anyagilag szerény, de szerető, megértő családi közegben nőttem föl, mindkét szülőm jó tanuló volt az elemiben, de akkoriban a paraszti családokból nem tanultak tovább. Tőlük örököltem a mentalitást is, amit anyósom csak úgy emlegetett, hogy keményfejű kálvinista vagyok. Apai nagyapám presbiter is volt a mezőberényi református közösségben. Tehát ezt a gazdálkodói, mostanság divatosabban „parasztpolgári” magatartást láttam gyerekkoromban, hogy “oldd meg magad az életed összes gondját, ne várj másra”. 1960-ban költöztünk be a városba, de a ház körüli munkákba rendszeresen bevontak, a veteményeskertben, a háztáji föld művelésében, az állatok gondozásában részt kellett vennem, például a költözés után még évekig volt tehenünk. De ez a nehéz indíttatás, az ötvenes évek eseményei rányomták a bélyegüket később is a családi beszélgetésekre.

Úgyhogy én nem tudtam mi az, hogy értelmiségi, a tudományos pályáról pedig csak könyvekben olvastam. Viszont ez a háttér, látva a gazdálkodásból fakadó munka mindennapi küzdelmeit, és tudva, hogy milyen nehéz ez a munka, rádöbentett, hogy én nem akarom ezt csinálni. Szerencsére a szüleim mindvégig támogattak, nővéremet és engem is a tanulásban, örültek és nagyon büszkék voltak arra, hogy diplomás lettem, egyik nagyanyám szerint „úriember”.

Ismeretségünk okán tudom, hogy az egyetemen matematikus szakra nyertél felvételt, ahol – ha az olvasó megenged ennyi személyes kitérőt a kérdezőtől – a József Attila Tudományegyetemen édesanyám évfolyamtársa voltál. Hogyan jött a matematikus szak?

Ami a matematikus szakot illeti, az részben a véletlen műve. Általános iskolában végig jeles-kitűnő tanuló voltam, de a matematika különösebben nem érdekelt. Hetedikes voltam, amikor tanáraink meglepetésére megnyertem az iskolai matekversenyt, majd a járásit is, a megyein pedig ötödik lettem úgy, hogy a versenyekre nem is készültem. Megjegyzem, hogy az iskolai földrajzversenyt is megnyertem. A matekversenyek után felkarolt a helyi gimnázium fiatal matektanára, a család ismeretségi körébe tartozó Éber Mihály, aki később a középiskolai osztályfőnököm is lett. Nyolcadikos koromban az ő invitálására az általa vezetett gimnáziumi matekszakkörre járhattam, értettem is, meg nem is az ott elhangzottakat. Gimnazistaként is próbált ösztönözni, hogy induljak a matekversenyeken, de a feladatok gyakorlását nem szerettem, akkor már inkább a sportolás töltötte ki a szabad időmet, NB3-as csapatban kosárlabdáztam, de nyertem járási pingpongversenyt, indultam atlétikai versenyeken is. Az edzőm a testnevelői tanári pályát javasolta, de amikor a továbbtanulás komolyan felmerült, akkor Éber Mihály felvetette, hogy menjek matematikus szakra Szegeden a JATE-ra, ahol ő is tanult korábban matfizesként. A végleges döntés inkább kizárásos alapon született, matematikával mehettem volna műszaki szakokra, de a rajzkészségem elég gyenge, a tanári szakok sem vonzottak, így maradt a matematikus szak, úgy, hogy fogalmam sem volt arról, mit csinál egy matematikus, és addig nem is láttam egyet sem (nevet).

Az első két-három év nem is igazán tetszett az egyetemen, főleg az egyéves katonai „semmittevés” után, túl elvontnak éreztem és nem sok értelmét láttam több évszázados, már megoldott problémákkal foglalkozni. De Szeged nagyon tetszett, nagy élmény volt az egyetemen a közösségi élet, főleg a Herman koleszban, az évfolyamtársakkal is nagyon jól kijöttem, NB2-es csapatban kosárlabdáztam stb. Az életem akkor vett komoly fordulatot, amikor harmadévesen megnősültem, és a koleszból elköltözve alberletben laktunk a feleségemmel. Hogy eltartsuk önmagunkat és ne a szülőket terheljük, ösztöndíjas szerződést kötöttünk, ő tanárként a Békés Megyei Tanácscsal, én pedig az orosházi síküveggyárral.

A harmadik év utáni nyári szakmai gyakorlaton is Orosházán voltam, a gyárban töltött idő alatt döntöttem el, látva a vállalati munkaköröket, hogy inkább a közgazdasági pálya érdekel, nem bérszámfejtő vagy raktározási programok írása különböző programozási nyelveken. Már akkor foglalkoztatott, hogy majd má-

soddiplomásként közgazdász leszek. Úgyhogy elkezdtem Szegeden fölvenni gazdasági jellegű tárgyakat, például a szocialista nagyvállalati gazdálkodás egyes kérdései elnevezésűt, amit Nagy Lajos tartott, vagy az iparvállalatok szervezését Andrásy Adéltól. De áthallgattam a jogi karra is, például felvettem a falusi téli népművelés tárgyat, így elmehettem két hétre Kötegyánba, ahol a fizikai dolgozók gyermekeinek a felvételire való felkészítésében vettem részt. Azon viszont én is meglepődtem, hogy negyedévesen megszerettem a matematika néhány gyakorlatias tárgyát, például az Imreh Balázs által tartott operációkutatás előadást és szemináriumot, nekem nagyon tetszett ennek a tárgynak a gyakorlatias jellege.

Üveggyári ösztöndíjasként választottam egy szakdolgozati témát operációkutatásból: hogyan lehet a nagyméretű üvegtáblákat feldarabolni kisebbekre a vevők igényelte méretben és darabszámban úgy, hogy minimális legyen a hulladék. Ez az anyagleszabási probléma nekem nagyon megtetszett, nemcsak az elérhető szakirodalom nagy részét olvastam el, hanem sokat beszélgettem a gyárban a szabási műveletet irányító szakemberekkel is. Ennek köszönhetően sikerült az egyik alapmodellbe olyan gyakorlatias peremfeltételeket is beépítenem, amelyek nem szerepeltek a szakirodalomban, de az orosháziaiak fontosnak tartották.

Néhány gyakorlati mintán próbafuttatást végeztem, amelyek olyan jól sikerültek, hogy Orosházán felvetették, szívesen megvették a szegedi egyetemtől az általam kidolgozott algoritmuson alapuló programrendszert, amelyhez szükséges nagy kapacitású számítógép akkoriban csak az egyetemen volt. A szerződést megkötötte a gyár és az egyetem, a gyárból hetente, péntekenként hozták be az egyetemre az adatokat, és hétfőn reggel vitték el a szabásmintákat. Úgyhogy beindult a dolog, utolsó évesként íróasztalt és fizetést kaptam az egyetemen. A programrendszer fejlesztését Csirik János, a későbbi rektor irányította, a kidolgozásában részt vett a témavezetőm, Kuba Attila is, aki már sajnos elhunyt. A matematikus diplomám is kitűnő lett, nekem pedig megjött az önbizalmam.

De amikor befejeztük az egyetemet, akkor a feleségem nem akart mégsem Orosházára költözni, amit elfogadtam, és Békéscsabán kerestünk mindkettőnknek állást. Az orosházi szerződést felbontottam, az ösztöndíjat visszafizettem. Megjegyzem, Békés megyéből heten tanultunk matematikus szakon Szegeden, de egyedül én mentem vissza a megyébe. Fontos volt az álláskeresésnél, hogy a vállalat támogassa továbbtanulásomat a közgazdasági egyetemen, mert erről nem mondtam le, valamint az is, hogy segítsen lakást szerezni, hiszen már komolyan terveztük a családbővülést. Így a békéscsabai tégl- és cserépiparban kötöttem ki, ami akkoriban egy tröszti nagyvállalat volt, a három dél-alföldi megyében közel harminc gyárat irányított. Itt a próbaidős félév után tervstatisztikai osztályvezető-helyettes lettem, később szervezési osztályvezető, viszont sajnos sokszor nem szakmai munkával bíztak meg, amit nehezen viseltem. De állták az ígéretüket, segítettek beiratkozni a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem iparszakára, levelező tagozaton.

Mindezek után hogyan fordultál a tudomány felé? Hogyan lettél mégis regionalista?

Több kacsaringót követően éreztem rá a tudományos munka örömére, és lettem regionalista. Egy évvel a végzésem után, 1980-ban hirdették meg itthon az első operációkutatási pályázatot, felhívtak Szegedről, hogy adjuk be az orosházi gyárat kiszolgáló programrendszert. Az Operációkutatási Konferencián, Debrecenben hirdették ki a pályázat eredményét, bár első helyet nem adtak ki, második helyet értünk el, és mivel én voltam csak jelen a csapatból, ezért én vehettem át a díjat az Arany Bika szállóban, a tévé is hírt adott róla. Meghatározó élményem volt az a díj, és az is, hogy találkozhattam a jelen lévő neves matematikai közgazdászokkal, így Kornai Jánossal, Martos Bélával, Bródy Andrással. Martos Béla, a Szigma akkori főszerkesztője felajánlotta, hogy írjunk a munkánkából tudományos tanulmányt, és ők majd közlik. A tanulmányt a ténylegesen elvégzett munka szerint két részre bontva írtuk meg, én Kuba Attilával az algoritmust és az elméleti matematikai háttérrel publikáltam, meg is jelent „Síküveg szabásának optimalizálása” címmel. Korábban nem is gondoltam, hogy tudományos publikációt fogok írni, és azt sem, hogy ezt az alkotómunkát nagyon élvezem.

Kedvet kaptam a tudományos munkához, írtam szabad időmben az anyagleszabási témában további három-négy cikket, és '81 végén javasolták az egyetemen, hogy szerezzem meg az egyetemi doktori címet. Ez meglepett, majd segítséget kérve levelet írtam Lovász Lászlónak, aki akkor a JATE-n tanított, és az algoritmuselmélet elismert szakértője volt. Nagyon segítőkészen fogadott, mintegy két órát beszélgettünk a problémaköréről, és bár ő nem foglalkozott korábban ezzel a témával, megadta több magyar és külföldi matematikus elérhetőségét, akiket aztán rá hivatkozva megkerestem, és akik segítséget is nyújtottak a téma háttérének kidolgozásához. 1982 őszén megvédtem az egyetemi doktori címemet, Csirik János témavezetése mellett. A védés után felajánlották, hogy jöjjek vissza Szegedre tanársegédnek, operációkutatási szemináriumokat vezetni. Vonzott a lehetőség, de sajnos nem tudtak lakást biztosítani, emiatt nemet mondtam, már vártuk második gyermekünket.

Egyre jobban vonzott a tudományos munka, és egyúttal taszított is a nagyvállalati szervezet, a felesleges üresjáratok és a rutinszerű tevékenységek. Tudatosan elkezdtem keresni valamilyen tudományos, alkotó jellegű munkahelyet. Ekkor Békéscsabán már működött az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet Alföldi Kutatócsoportja, az ott dolgozók közül többen is Szegeden végeztek, és közülük is jól ismertem Gurzó Imrét, aki egy évfolyammal fölöttem járt matföldrajzra az egyetemen. Többször jártam nála a kutatóintézetben, részt vettem néhány kisebb munkában matematikusként, ezáltal megismertem az akkori kollégákat, így Simon Imrét, Timár Juditot, illetve a békéscsabai csoportot vezető Tóth Józsefet is. Miután 1984-ben pécsi központtal megalakult a Regionális Kutatások Központja, és Tóth József főigazgató-helyettesként odaköltözött, Simon Imre, az új békéscsabai osztályvezető felajánlotta Tóth József megüresedő státuszát. Megörültem ennek a meghívásnak, a téglaiipari vállalatnál fel is mondtam, amit

először nehezen viseltek, de aztán elfogadták, és barátságban váltunk el. Igen ám, de húzódtott a dolog, az Akadémia malmi lassan őröltek, egyre csúszott az állás betöltésére kiírt pályázat. A vállalatnál nem éreztem már jól magam, így állás után körbenézve elfogadtam a Békés Megyei Tanács Tervosztályán a területi tervezői állást, mint végzés előtt álló közgazdász. Ezt a hivatali munkát átmenetinek tekintettem, amit a tervosztályon méltányoltak is. Két évet dolgoztam a Tervosztályon, ahol több kutatásban aktívan együttműködtünk az RKK-val, és részt vettem a hetedik ötéves megyei terv előkészítésében is. 1986 tavaszán kerültem végül a kutatóintézetbe mint tudományos segédmunkatárs, ekkor kezdődött lényegében a tudományos pályafutásom.

A családi legendák közé tartozik, hogy a téglaiipari középvezetői fizetésemnek körülbelül a kétharmadért mentem a tanácshoz, ahonnan távozva szintén csökkent a fizetésem. Azon is többen meglepődtek az ismerőseim közül, hogy két elismert diplomával, vállalati és hivatalnoki gyakorlattal, vezetői tapasztalatokkal, egyetemi doktorként elfogadtam a segédmunkatársi állást. A családi kassza hamar kiürült, ezért az anyagleszabási témát újraélesztve, egy szakmai csapattal mikroszámítógépes programot dolgoztunk ki, amit több vállalat megvett, így a váltásnak megteremtődött az anyagi háttere.

Nagyon élveztem az intézeti kutatásokban való részvételt, akkor már végzett közgazdászként kétféle szakmai tudást hasznosíthattam, a megyei tervezési ismeretek is jól jöttek, közeledett a rendszerváltás, részben emiatt az önkormányzati pénzügyek kutatását bízták rám. Az akkor kiírt első OTKA pályázaton is sikerült nyernem, aminek segítségével tudtam vizsgálni az önkormányzati és lakossági pénzügyek térbeli jellemzőit.

A regionalistává válás kapcsán meg kell említenem Enyedi Györgyöt, aki az RKK-ba kerülésemkor leült velem beszélgetni. Jó hangulatú beszélgetés volt, biztatott, támogatásáról biztosított, és a későbbiekben több kutatásba és tanulmánykötetbe is bevont. Amikor 1990-ben az MTA Regionális Tudományok Bizottsága tagjait már titkos szavazáson választották, és a nem minősítettek, pontosabban egyetemi doktorok is bekerülhettek a testületbe, akkor legfiatalabb tagként engem is beválasztottak. Ez a választás tett engem regionalistává, befogadott a közösség, ami egyfajta megelőlegezett bizalom volt, és amihez kellett Enyedi György „jótállása” is.

Az akadémiai kutatóintézetet miért hagytad ott, hogyan lettél egyetemi oktató?

Korábban nem terveztem, hogy a felsőoktatásban fogok dolgozni. Szerettem a kutatóintézeti légkört, nem vágytam arra, hogy tanárként előadásokat tartsak, eleinte még a konferencia-előadások is komoly stresszt okoztak. De ez a váltás is egyfajta villámcsapásként ért, újabb gyors fordulatot okozott az életemben. Békéscsabán 1986-ban alakult meg a tanítóképző főiskola, és amikor 1992-ben főigazgatói pályázatot írtak ki, megkeresett Köteles Lajos, hogy segítsék neki a főigazgatói pályázatában. Akkor már benne volt a levegőben a tanítóképző bezá-

rása, a Főiskolának új képzések felé kellett nyitnia, természetesen felmerült a közgazdasági képzés is. Segítettem a főigazgatói pályázat megírásában, és amikor elnyerte az állást, akkor felkért, hogy szervezzem meg a beígért közgazdasági képzést. Kaptam egy félállást a főiskolán, a szak megszervezése sikeres volt, 1994 őszétől elindulhatott az akkor Kőrösi Csoma Sándor nevet viselő intézményben a pénzügy szak. Úgy terveztem, hogy főállásban maradok a kutatóintézetben, és félállásban oktatok a főiskolán. Igen ám, de nem pályázott senki a főigazgató-helyettesi pozícióra, akinek feladata lett a közgazdasági fakultás vezetése, így a minisztériumból „leszóltak”, hogy ha nem lesz minősített oktató a pozícióra, akkor a képzés engedélyét visszavonhatják. Kaptam két napot, hogy eldöntsem, átmegegyek-e a főiskolára főállású főigazgató-helyettesnek és egyúttal tanszékvezetőnek, vagy cserbenhagyom az általam szervezett képzést. Nehéz döntés volt, de a helyi sajtóban és fórumokon „arcomat adtam” a képzéshez, úgy éreztem, hogy nem léphetek vissza, így kerültem a békéscsabai főiskolára 1994 tavaszán. Az intézetben többen nem vették ezt jó néven, eleinte Enyedi György és Illés Iván is megorrolt, de később elfogadták a váltásomat, és a regionális tudomány hazai intézményi bővítésére tett lépésként értékelték.

Aztán mégis otthagytad Békéscsabát, és Szegedre költöztél, ahol tudományos műhelyalapító lettél. Tudnál mesélni arról, hogyan kerültél Szegedre, illetve magáról a regionális műhely megalapításáról.

Békéscsabán nehezen indult el a pénzügyi képzés, nagyon küzdelmes időszak volt, a beígért oktatói lakásokból alig kaptunk, az oktatói státuszokkal és a finanszírozással is gondok voltak, elég sok konfliktust kellett felvállalnom. Így végül 1995 végén lemondtam a főigazgató-helyettesi pozícióról. Ekkor kaptam több ajánlatot is, például Enyedi György is hívott az ELTE-re adjunktusnak, de invitáltak Veszprémbe is. 1996 augusztusában pedig felhívott Farkas Beáta, aki a JATE-n vezette a Közgazdaságtani Tanszékcsoportot, hogy jöjjek Szegedre, szervezzek egy tanszéket, és felajánlotta annak vezetését. Én ezt örömmel elfogadtam, a család is szívesen jött, csak Balázs fiam ózdkodott eleinte, nem akarta otthagyni gyerekkori barátait. A szakmai kihíváson túl Szegedhez kötöttek a boldog, fiatalkori emlékek. Ugyanakkor az új helyszín és közösség, a Regionális és Alkalmazott Gazdaságtani Tanszék megalapítása a kutatásaimban törést is jelentettek. Békéscsabán általános statisztikát tanítottam, illetve regionális és településtudományi bevezető tárgyakat, de ezek ismeretanyaga inkább gazdaság- és településstatisztikát tartalmazott. Volt ugyan rálátásom a regionális gazdaságtanra, több kisebb tanulmányt is publikáltam például telephelyválasztásról, de azért egymásra épülő tantárgystruktúrát felépíteni komoly kihívást jelentett. Ekkorra már megvédtem a kandidátusi értekezésemet közgazdaságtanból, és nagy segítséget jelentett, hogy a szakma mögém állt, például a Regionális Tudományi Bizottság kihelyezett ülést tartott Szegeden, amelyen jelen volt Enyedi György és Mészáros Rezső rektor is. Jólesett a szakma támogatása, és ez egyértelmű jelzés volt a közgazdászok felé is, hogy komoly regionalista

képzés formálódik Szegeden, megfelelő szakmai háttérrel. Ez a szolidaritás és elismerés csatolt végleg a regionális tudományi közösséghez.

Hogyan született meg a Lengyel Imre-féle piramismodell?

Szegeden a Gazdaságtudományi Kar 1999-ben jött létre. Farkas Beáta dékánként felkért tudományos dékánhelyettesnek, így a kezdetektől részt vehettem a Kar megalakulásában, működésének kialakításában, ezen belül a doktori iskola megszervezésében. Tudományos dékánhelyettesként egyik feladatomból volt a Kar tudományos portfóliójának megtervezése. Az első tudományos konferenciát '99 őszén rendeztük, a szervezésekor Enyedi Györgyhez fordultam, őt kértem fel plenáris előadónak, illetve kikértem a véleményét, hogy milyen témát javasol a konferencia számára, mi köré szervezzük az eseményt. És ekkor ő azt mondta, hogy „Imre, a versenyképesség most nagyon megy!” Úgyhogy az első konferenciánkat „Versenyképesség – Regionális versenyképesség” címmel hirdettük meg, Enyedi György és Mészáros Rezső rektor mellett itt voltak a szakma hazai nagyjai, többek között Horváth Gyula, Illés Iván, Nemes Nagy József és Rechnitzer János.

Előtte nem foglalkoztam alaposabban a versenyképesség kutatásával, úgyhogy el kellett mélyednem a témakör szakirodalmában. Szerencsére Szegeden már akkor is jó volt a könyvtár, többek között be tudtam szerezni Michael Porter alapvető könyvét. Részben ismerős volt a munkássága, mert 1991-ben az Utrechti Egyetemen már olvastam az írásait. A békéscsabai kutatók cserekapcsolatot áptak az utrechti egyetem földrajzosaival, ahonnan hallgatókat küldtek hozzánk szakdolgozatot írni. Az egyik fiatal sokat mesélt a Porter-féle gyémántmodellről, amikor két hónapig kinn voltam csereúton, akkor bele tudtam nézni a modellről szóló ismertetőbe, kritikákba is.

1999-ben részt vettünk egy PHARE-projektben, amely a dél-alföldi régió gazdaságfejlesztési koncepciójáról és stratégiájáról szólt. Felmerült, hogy a hagyományos közgazdaságtani leíró-elemző versenyképességet hogyan lehetne kibővíteni, a porteri beavatkozó-fejlesztési gondolatokkal összekötni. Az említett 1999-es konferenciára írtam egy vitaanyagot, amely lényegében a porteri gondolatok hazai adaptációjának összefoglalását tartalmazta a dél-alföldi programozási tapasztalatok felhasználásával. Ezt elolvasva javasolta Enyedi György, hogy publikáljam az anyagot a Közgazdasági Szemlében. Miközben átírtam és a szakirodalmat újraolvastam, rádöbbsentem, hogy kellene egy demonstrációs modell, amelyik jól reprezentálja, áttekinthetővé és oktathatóvá teszi a regionális versenyképességről és javításáról foglalkozó alapgondolatokat, ez lett a piramis. A konferencia után fél évig csiszoltam a kéziratot, amely végül 2000 decemberében megjelent. Ezt követően felhívott Török Ádám, az Acta Oeconomica akkori főszerkesztője, hogy írjam át számukra a tanulmányt, amely így a nemzetközi szakmai közösség számára is olvasható lesz. A kedvező fogadtatás után Enyedi Gyurka azt javasolta, hogy dolgozzak a témán néhány évig, és ez legyen majd a nagydoktorim. Tehát Enyedi György indított el a versenyképességgel kapcsolatos kutatói pályámon.

Az eddigiek alapján egyértelmű, hogy sokat köszönhetsz Enyedinek, és hálaival beszélsz róla. Őt tartod mentorodnak?

Igen, habár nem álltunk rendszeres kapcsolatban, de pályafutásom minden fontos lépésénél támaszkodhattam rá. Ő volt az, aki az RKK-ban és később is támogatott, például 1992-ben egy kisebb összejövetelünk után felhívott és közölte, hogy engem javasol tagnak maga helyett az *International Geographical Union (IGU) Commission on Geography and Public Administration* elnevezésű munkabizottságába, amelynek ő volt korábban az elnöke. Fiatalként ez nagyon nagy elismerés volt, „keletről” ketten voltunk „full member”-ek egy moszkvai professzorral. Természetesen a tagság Gyurkának járt, de átengedte nekem, így 1992 és 1996 között elég sok workshopon, konferencián vettem részt, egyet Békéscsabán én is szerveztem 1995-ben, amelyre 14 országból jöttek kutatók. De az így kialakult munkakapcsolatok Szegedre kerülésem után megszakadtak, mivel teljesen más tudományos kérdésekkel kezdtem el foglalkozni.

Mint kezdő kutatónak nyomatékosan javasolta, hogy idegen nyelveket tanulni kell, másként nem érdemes kutatóvá válni. Nem volt könnyű felnőtt fejjel, családos emberként felkészülni a nyelvvizsgákra, de Gyurka szankcionált, szében mondvá premizált, addig maradok segédmunkatárs, amíg nem lesznek meg a nyelvvizsgáim. A premizálás része volt egy nyugati ösztöndíj, Gyurkának többek között a West Virginia University-vel volt kapcsolata, ahová több intézeti kolléga is ellátogathatott négy-hat hónapra. 1990-ben jelezte a sikeres angol nyelvvizsga után, hogy én is kimehetek fél évre. Nagyon megörültem, otthon boldogan újságotlaltam el ezt a lehetőséget. Feleségem ennek annyira nem örült, hiszen akkor járt másoddiplomás képzésre, majdnem hetente kellett felutaznia a fővárosba, és a két gyermekre kevesebb ideje maradt. Végül, miután otthon átbeszéltük a dolgot, úgy döntöttem, hogy a család fontosabb, mint ez az út, ráadásul Gyurka megígérte, hogy mehetek majd egy későbbi időpontban. Sajnos ez az amerikai kapcsolat nemsokára megszűnt, szerintem ezért kaptam meg az IGU munkabizottsági tagságát, „vigaszdíjként”.

De amikor 1996-ban Szegedre hívtak, akkor is tőle kértem tanácsot, hogyan döntsek. Azt mondta, ritka alkalom, hogy 42 évesen valakit felkérnek tanszéket alapítani egy elismert egyetemen, ne hagyjam ki ezt a lehetőséget, éljek vele. Ő is szeretett volna egyetemi tanszéket létrehozni, de nem adódott rá alkalom.

Gyurka mindvégig teljes tekintélyével és tanácsaival támogatta a 2009-ben az általam szervezett és elindított „Modern Regionális Tudomány” könyvsorozatot az Akadémiai Kiadónál. Aktívan közreműködhettem utolsó könyvének kiadásában, amelyik 2012-ben „Városi világ” címen jelent meg ebben a sorozatban. A könyvbemutatót az MTA székházába szerveztük július elején, amelyre nagyon sokan eljöttek, lényegében elbúcsúzhattunk a „mentorunktól” két hónappal a halála előtt. Hálas vagyok a sorsnak, hogy a tőle kapott, életre szóló támogatást valamennyire viszonzozhattam, amit a könyvbemutatón ő nekem külön is megköszönt.

Gyurka mellett többen támogatták a regionalista közösségbe történő beilleszkedésemet. Például Nemes Nagy József, akivel módszertani kérdésekről sokat beszélgettünk, és akinek javaslatára kaptam egy félállást 1991-ben a Tervgazdasági Intézet jogutódjánál, ahol a feladatom a lakossági bankrendszer térbeliségének vizsgálata volt. A területi elemzéseket Illés Iván vezette, és egy irodában dolgozhattam Bartke Istvánnal, de több más területi kutatót is megismerhettem. Rechnitzer János is sokat segített „kései beilleszkedésemben”, az ő RTB- elnöksége alatt három alkalommal kért fel alelnöknek, több kutatásban, könyvek írásában és szerkesztésében is együttműködtünk. Még Varga Attilát emelem ki, akinek már én segítettem hazatérését követően beilleszkedni a hazai regionális tudományi közösségbe, amikor az RTB elnöke voltam egy ciklusban, akkor ő volt az egyik alelnök, az évek során nagyon sok elmélyült szakmai és baráti beszélgetésben osztottuk meg egymással a gondolatainkat, töprengéseinket.

Mit tartasz legfőbb eredményeidnek, mire vagy a legbüszkébb?

Három dolgot emelek ki, a szegedi műhelyteremtést, a versenyképességi modellt és a klaszter-alapú gazdaságfejlesztést. Szegedre kerülve új tantárgyak ismeretanyagának kialakítása, szakirány vezetése, tanszék alapítása és felfuttatása mellett a Kar alapításában is szerepem volt, amint már említettem. Választanom kellett, hogy nemzetközi karrierre törekszem vagy tananyagfejlesztésre, a hazai, helyi kapcsolatrendszer felépítésére, tehetségek segítésére. Ez a kettő között egymással, a nemzetközi karrierhez sokat kell utazni, konferenciákra járni, kapcsolatokat ápolni, nyüzsgögni, ráadásul egy viszonylag szűk kutatási témakörre kell koncentrálni. Úgyhogy eldöntöttem, számomra a műhelyteremtés, a tanszékalapítás és a jövő oktatóinak kinevelése a fontos, a nemzetközi karrier és elismertség másodlagos. Nekem ez is nagy élmény volt, tizenegy hallgatóm nyert díjat OTDK-n, közülük hatan első helyezést értek el, kilenc témavezetetémet kapott már doktori címet, és többen kollégáim a karon. Azt is kiemelem, hogy a szegedi műhelyből ötven nyerték el az MRTT Kiváló Ifjú Regionalista díját, amiben nyilván más kollégáknak is komoly szerepük volt. Ez a fajta tehetséggondozás, tanszék majd intézet vezetése, szakok szervezése és irányítása, workshopok és konferenciák rendszeres megrendezése, az említett könyvsorozat elindítása és menedzselése kitöltötte az időmet és lekötötte az energiámat, de nem sajnálom, nincs bennem hiányérzet. Természetesen a sikerek mellett voltak kudarcaim is, de jó volt látni a húsz éves jubileumi konferencián 2019-ben, hogy a szegedi regionális tudományi műhely meg tudott újulni, és biztos vagyok benne, hogy ezután is képes lesz a megújulásra.

A másik természetesen a versenyképességi gondolkör és a piramismodell. Ennek megszületése már szóba került, de anekdotaként hadd meséljem el, hogy részben mi segítette elő ennek a nemzetközi ismertségét. 2003 áprilisában az RSA konferenciáján Pisa-ban előadtam a modellt, akkor még sokszorosított anyagokat vittünk magunkkal, ki is helyeztem ötven példányban a terem ajtaja mellé tett

asztalra. Parázs vita alakult ki az előadásomat követően, kaptam jó és kevésbé jó kommenteket is, és elvitték az összes másolatot. Aztán 2004 májusában egy böngészés során láttam, hogy a Cambridge-i Egyetemen benne van a piramisom egy workshop neves szerzők által írt tananyagában, csak éppen a nevem maradt le. Felvettem velük a kapcsolatot, nagyon korrektül elismerték, hogy tévedés történt, helyesbítették a dolgot, és utána több publikációjukban meghivatkozták a modelletemet. Úgyhogy hirtelen ráirányították a figyelmet a piramisra, mivel igen elismert szerzők, ezért sokan olvassák publikációikat. Valószínűleg ennek is köszönhető, hogy mára huszonkét nyelven megjelent a modell, és több mint harminc országban alkalmazzák. Azóta már megújult a modell, endogén alapú regionális versenyképességi függvényt is kidolgoztam, csak remélni tudom, hogy erre is felfigyelnek. Nagyon jólesett, amikor Rober Huggins felkért, hogy ismeressem a modellt az általa szerkesztett „*Handbook of regions and competitiveness*”, az Edward Elgar kiadónál 2017-ben megjelent kézikönyvben, igen elismert szerzők közé kerülhettem.

Az alulról szerveződő, klaszter-alapú gazdaságfejlesztést említtem még meg. Már az ezredfordulótól rendszeresen részt vettünk a dél-alföldi régió és megyei fejlesztési dokumentumainak kidolgozásában, főleg a gazdaság- és vállalkozásfejlesztési anyagok elkészítésében. De több regionális klaszter szerveződését is segítettük, részt vettem a Biopolisz programban az egyetem képviselőjeként, az ELI indulásánál is ott lehettem. Ezekből a tapasztalatokból és nyilván a nemzetközi szakirodalom alapján formálódtak a gondolataim, amelyek összegzéseként 2010-ben megjelent „*Regionális gazdaságfejlesztés*” című könyvem az Akadémiai Kiadónál, ami elnyerte a kiadó nívódíját is, több egyetemen tananyag lett. 2012 után már kevésbé ambicionáltam az ilyen jellegű gyakorlatias programokban való részvételt, tudatosan hátráléptem. Egyrészt ezt Enyeditől is láttam annak idején, amikor hatvan évesen nyugdíjba vonult, az ő mintáját követve vallom, hogy lehetőséget kell adni a fiataloknak, és közben átadni a tapasztalatokat, amikor kéri. Valamint magamra és az egészségemre is szeretnék jobban vigyázni. Nagy öröm a családban, hogy mindkét gyermekemnél vannak unokák, és megígértem nekik, hogy ott leszek az érettségi bankettjeiken (nevet)!

A közelmúltban leköszöntél mint intézetvezető. Mivel foglalkozol manapság?

Egyetemi oktatóként még a doktori képzésben veszek részt, illetve bizonyos háttérkutatásokban segítem a fiatal kollégákat, megpróbálom átadni kutatási és publikálási tapasztalataimat. Nagyon élvezem a saját kedvtelésre végzett tudományos munkát is, nincsenek határidők, nincsen stressz, amikor kedvem van, akkor csinálom, és általában van is kedvem írogatni, ez a hobbim. De tudok időt szakítani a mozgásra, könyvek olvasására, azok bepótlására, régi kedvenc filmjeim megnézésére, „unokázásra” és a baráti kapcsolatok ápolására. Évezem ezt a kissé visszavonultabb, nyugdíj előtti helyzetet.

Az utóbbi években egy nagyobb, a regionális és városgazdaságtan főbb témaköreit összefoglaló munkán dolgozom, huszonkét fejezetből áll, hiszen huszonkét évig voltam tanszék- és intézetvezető (nevet). Megpróbálom a nemzetközi szakirodalom releváns részét újraolvasni, kijegyzetelni, ez a munka remélhetőleg nemsokára befejeződik.

Valamint még egy dolog. Érzékelve a folyamatokat, bizonyos félelmem van, részt vettem a békéscsabai felsőfokú képzés beindításában, és Szegeden is itt voltam a Kar indításakor, féltő, hogy a felsőoktatás helyzete egyre nehezebbé válik. Sajnos a vidéki felsőoktatás visszaszorul, a nagyobb egyetemi városokat leszámítva, ami a térségek fejlődését is visszaveti. Regionalistaként fontosnak tartom, hogy felhívjam a figyelmet annak a veszélyére, hogy a magyar fejlődés könnyen megbicsaklik, és a közepes fejlettség csapdájába kerülhet, ha a vidéki térségek kevésbé tehető lakosainak gyermekei kiszorulnak a felsőoktatásból. Ezért az utóbbi időben nagyobb információs háttéranyagokat írtam a magyar felsőoktatás helyzetéről, az abban lejátszódó folyamatokról. Ezeket a kéziratokat igyekeztem eljuttatni a közgazdasági szakmai közösséghez.

Visszatekintve eddigi életemre, nincs bennem hiányérzet. Elég kacskaringós lett a pályafutásom, vállalati matematikusként indulva lettem végül is regionalista, betölthettem különböző szerepeket a hazai regionális tudományban. Sokáig tartott az útkeresésem, de végül megtaláltam az életcélokat a tudományos és egyetemi munkában. Ebben az „önmegvalósításban” nagyon sokat köszönhetek a feleségemnek, aki mindig mellém állt és biztatott a váltásaimnál. Enyedi Gyurka mondta a kandidátusi védésem zárófogadásán, hogy „*a tudományos siker a feleség érdeme is*”, teljesen igaza volt. Mindkét gyerekeken látom ezt az önmegvalósításra törekvő igyekezetet, Kati lányom nemzetközileg sikeres kortárstánc- és előadóművész, Balázs fiam pedig a regionális tudományban már saját jogán vált elismertté. Nehéz a tudományos pálya, de nagyon szép élményeket nyújt, és teljes életet élhettem én is.

Jegyzet

- 1 Az interjú 2021. június 22-én készült.